

DOĞADAN TUVALE, KİMYADAN İNANCA:
YEŞİL RENGİN ÇOK KATMANLI YOLCULUĞU*From Nature to Canvas, From Chemistry to Faith: The
Multilayered Journey of the Color Green*Önder ÖZTEKİN¹

ÖZET

Bu çalışma, yeşil rengin tarihsel, kültürel, sanatsal ve psikolojik boyutlarını disiplinlerarası bir yaklaşımla incelemektedir. Araştırmada, yeşilin etimolojik kökeni, tarihsel gelişimi ve doğal ile sentetik pigmentler aracılığıyla elde edilmiş süreçleri ele alınmıştır. Yeşilin evrensel sembolizmi; kültürel, dini, toplumsal ve psikolojik bağlamlarda değerlendirilmiş, özellikle İslamiyet ve Hristiyanlık çerçevesindeki anlamları vurgulanmıştır. Ayrıca yeşilin ideolojik ve kimliksel bir sembol olarak kullanımı ile insan algısı üzerindeki etkileri renk psikolojisi literatürü ışığında tartışılmıştır. Sanat tarihi bağlamında ise Antik Çağ'dan Barok döneme uzanan süreçte yeşilin ikonografik ve estetik kullanımları örneklerle ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yeşil Renk, Renk, Pigment, Sembolizm

ABSTRACT

This study examines the reality of the color green, its cultural, artistic, and psychological dimensions, through an interdisciplinary approach. The research explores the etymological origins of green, its developmental evolution, and its variations obtained through natural and synthetic pigments. The universal symbolism of green is evaluated within cultural, religious, social, and psychological contexts, with particular emphasis on its intensity within Islam and Christianity. Furthermore, the use of green as an ideological and identity symbol, and its effects on human perception, are examined through the lens of color psychology literature. Art history analyses also include selected examples of the iconographic and aesthetic uses of green from Antiquity to the Baroque period.

Keywords: Green Color, Color, Pigment, Symbolism

1. ORCID: 0009-0008-3517-0604 Yüksek Lisans Öğrencisi, Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı, onderoztekin598@gmail.com

GİRİŞ

Yeşil renk, tarih boyunca yalnızca görsel bir öge olmanın ötesinde, insan kültüründe estetik, sembolik ve toplumsal anlamlar taşıyan çok yönlü bir unsur olarak öne çıkmıştır. Bu çalışma, yeşil rengin sanat tarihindeki evrimini nitel araştırma yaklaşımıyla incelemekte ve yöntem olarak belgesel tarama tekniğini kullanmaktadır. Belgesel tarama, mevcut belge ve kayıtların sistematik biçimde incelenmesi süreci olarak tanımlanmaktadır (Karasar, 2004). Araştırmanın temel amacı, yeşil rengin resim sanatındaki tarihsel serüvenini açığa çıkarmak; farklı dönemlerde sergilediği estetik, teknik ve sembolik işlevlerini değerlendirmektir.

Araştırmada, öncelikle renk kavramı ve yeşilin tarihî-etimolojik kökeni ele alınacak; ardından yeşil pigmentlerin doğal, bitkisel ve sentetik kaynakları ile renk karışımı yöntemleri incelenecektir. Yeşilin evrensel sembolizmi, toplumsal, politik ve dini bağlamlarda, kültürden psikolojiye uzanan çok katmanlı anlamlarıyla tartışılacak; farklı inanç sistemleri ve kültürel geleneklerdeki yeri örneklerle açıklanacaktır. Son olarak, M.Ö. 3000'lerden 20. yüzyıla kadar resim sanatında yeşilin kullanım biçimleri, dönemsel estetik, teknik olanaklar ve kültürel kodlar çerçevesinde kronolojik bir perspektifle değerlendirilecektir.

Bu yaklaşım, yeşilin sanat tarihindeki rolünü sadece bir renk olarak değil, aynı zamanda kültürel, sembolik ve teknik bir anlatım aracı olarak bütüncül biçimde ele almayı ve sanat ile toplumsal yaşam arasındaki etkileşimi görsel düzeyde ortaya koymayı amaçlamaktadır.

1.RENK KAVRAMI

Renk, ışığın kendi öz yapısına ve nesneler üzerindeki yayılımına bağlı olarak göz üzerinde yaptığı etkidir (Sözen, 1992: 15; Aktaran: Per, 2018, s. 18). “Fiziksel sistemde renk: Işığın, ölçüler ve rakamlarla geniş bir şekilde incelendiği olaylar topluluğudur. Fizyolojik sistemde renk: Işığın, göz retinası üzerinde ve sinirlerde meydana getirdiği değişimdir. Psikolojik sistemde renk: Çeşitli ışık etkilerinin beyinde uyandırdığı etkilerdir.” (Temizsoylu, 1987, s. 9).

Renk, insanlık tarihinin en eski dönemlerinden bu yana yalnızca görsel sanatların temel bir unsuru olmakla kalmamış, aynı zamanda kültürel anlam üretiminin de bir aracı olmuştur. Fiziksel açıdan bakıldığında ise renk, ışığın nesneler üzerinden yansıyarak gözde oluşturduğu algısal bir etkidir; başka bir ifadeyle, ışığın farklı dalga boylarının göz retinasında farklı şekillerde algılanmasıyla ortaya çıkan görsel bir fenomendir (Sözen, 1992).

Tarih öncesi dönemde renk kullanımı daha çok elde edilebilen doğal pigmentlerle sınırlı kalırken, antik çağlarda renk, yalnızca maddesel bir özellik olmaktan çıkarak felsefi ve kozmolojik anlamlar da kazanmaya başlamıştır. Pythagoras, Platon, Aristoteles ve Plinius gibi Antik Yunan ve Roma filozofları, renkleri dört ana unsur olan toprak, hava, ateş ve su ile ilişkilendirmiştir. Bu anlayış, Rönesans döneminde de etkisini sürdürmüştür; Leonardo da Vinci, renkleri doğadaki temel elementlerle özdeşleştirerek sarıyı toprak, yeşili su, maviyi hava, kırmızıyı ateş ve siyahı karanlıkla bağdaştırmıştır (Eczacıbaşı, 1997).

Psikolojik sistemde renk; çeşitli ışık etkilerinin beyinde uyandırdığı etkilerdir.” (Temizsoylu, 1987, s. 9). Tarih öncesi dönemde renk kullanımı daha çok elde edilebilen doğal pigmentlerle sınırlı kalırken, antik çağlarda renk, yalnızca maddesel bir özellik olmaktan çıkarak felsefi ve kozmolojik anlamlar da kazanmaya başlamıştır. Pythagoras, Platon, Aristoteles ve Plinius gibi Antik Yunan ve Roma filozofları, renkleri dört ana unsur olan toprak, hava, ateş ve su ile ilişkilendirmiştir. Bu anlayış, Rönesans döneminde de etkisini sürdürmüştür; Leonardo da Vinci, renkleri doğadaki temel elementlerle özdeşleştirerek sarıyı toprak, yeşili su, maviyi hava, kırmızıyı ateş ve siyahı karanlıkla bağdaştırmıştır (Eczacıbaşı, 1997).

2. YEŞİL RENGİN TARİHİ VE ETİMOLOJİSİ

Yeşil renk, tarih boyunca farklı medeniyetlerde hem doğal hem de sentetik kaynaklardan, çeşitli yöntemlerle elde edilmiştir. Renk üretim teknikleri, dönemin teknolojik imkânlarına, coğrafi koşullara ve kültürel ihtiyaçlara bağlı olarak farklılık göstermiştir.

Cisimlerin görünür hale gelmesi, üzerine düşen ışığın bir kısmını soğurup geri kalanını yansıtmasıyla mümkün olur. Bu yansıma sürecinde rol oynayan pigmentler, tarih boyunca sanatçılar tarafından çeşitli doğal kaynaklardan elde edilmiştir. Temel pigment kaynakları üç ana grupta toplanır: bitkiler, hayvanlar ve mineraller. Örneğin; ultramarin, "lapis lazuli" adlı mineralden; indigo, bitkisel kökenli bir boya bitkisinden; carmine ise koşinil böceğinden üretilmiştir (Ashford, 2004; Smith, 2010). Renklerin kültürel anlamı, fiziksel varlıklarının çok ötesine geçerek insan topluluklarının sembolik anlatımı ve sosyal iletişim aracı haline gelmiştir.

Sanat tarihinde renkler üzerine önemli çalışmaları bulunan Fransız Ortaçağ tarihi profesörü ve Batı sembolizmi uzmanı Michel Pastoureau, özellikle yeşil rengin tarihine dair detaylı incelemeler sunmaktadır (Pastoureau, 2008). *Green: The History of a Color* adlı eseri, Ortaçağ sanatında renklerin kullanımını ve yeşilin sembolik anlamlarını kapsamlı biçimde ele alır. Türkçeye çevrilen “Mavi: Bir Rengin Tarihi” adlı kitabında da yeşille ilgili önemli bilgiler yer almaktadır (Pastoureau, 2005). Pastoureau’nun araştırmaları, yeşil rengin İslamiyet’teki ikonolojisini de kapsamaktadır.

Antik çağlardan itibaren yeşil pigmentler, yalnızca dekoratif amaçlarla değil, aynı zamanda sembolik anlamlar taşıyan görsel unsurlar olarak sanat eserlerinde yer almıştır. Antik Mısır’da yeşil renk, doğurganlık, yeniden doğuş ve ölümsüzlük gibi kavramların sembolü olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde en yaygın kullanılan yeşil pigment, malakit (bakır karbonat hidroksit) adlı doğal bir mineraldir. Malakit taşı öğütülerek çeşitli bağlayıcı maddelerle karıştırılmış ve özellikle duvar resimleri ile lahit süslemelerinde kullanılmıştır (Ball, 2001). Bunun yanı sıra, bitkisel kökenli boyar maddeler de tercih edilmiş; ancak bu tür organik pigmentler, düşük dayanıklılıkları ve solmaya eğilimli yapıları nedeniyle sınırlı bir kullanım alanına sahip olmuştur.

Okyanusya adalarındaki yerli toplulukların ritüel uygulamalarından Antik Peru’nun tekstil sanatına, mağara resimlerinden Ortaçağ vitraylarına kadar uzanan geniş bir tarihsel süreçte, renkler duyguları, inançları ve toplumsal değerleri ifade etmek için kullanılmıştır (Gençaydın, 1993). Yeşil renk, hem doğada kolay ulaşılabilir olması yönüyle hem de zengin sembolik çağrışımları nedeniyle özel bir yer edinmiştir. Antik Mısır’da yeşil; doğum, yeniden diriliş ve verimlilikle ilişkilendirilirken, Ortaçağ Avrupa’sında saflığın ve doğallığın yanı sıra kıskançlık ve kararsızlık gibi daha olumsuz anlamlar da yüklenmiştir.

Yine Orta Çağ Avrupa’sında yeşil renk üretiminde bakır bazlı pigmentler ön plana çıkmıştır. Bu dönemin en bilinen örneklerinden biri, Fransızca’da “vert-de-gris” olarak adlandırılan verdigris pigmentidir. Bakırın sirke ve havayla kimyasal reaksiyona girmesi sonucu elde edilen verdigris, sanatçılar tarafından dikkatli kullanılmak zorundaydı. Zira bu pigment hem toksik özellikler göstermekte hem de zamanla renk tonunda kararmaya yol açmaktaydı (Gettens & Stout, 1966). Rönesans dönemine gelindiğinde, sanatçılar daha kalıcı, parlak ve etkileyici yeşil tonlar arayışına yönelmişlerdir. Bu süreçte, bakır arsenat kökenli pigmentler geliştirilmiş; dayanıklılık açısından önceki pigmentlere göre daha üstün özellikler sergilemiştir. 18. yüzyılda geliştirilen Scheele Yeşili (Scheele’s Green), arsenik ve bakır bileşiminden oluşan parlak tonuyla dikkat çekmiş; onu izleyen Paris Yeşili ise yoğun renk etkisiyle geniş kullanım alanı bulmuştur. Ancak her iki pigmentin de yüksek düzeyde toksik olması, zamanla bu malzemelerin sanat üretiminde terk edilmesine yol açmıştır (Finlay, 2002). Bu pigmentler zehirli olmalarına rağmen, 19. yüzyıl ortalarına kadar hem resim sanatında hem de duvar kâğıtlarında kullanılmıştır.

Yeşil kelimesi, farklı dillerde benzer şekilde doğa ve canlılıkla ilişkilendirilmiştir. Arapça “hadrâ” Farsça “sebz” Latince “viridis” ve Antik Yunanca “chloros” terimleri, yeşilin kültürel

ve sembolik değerini yansıtarak doğanın tazeliği, canlılık, huzur ve büyüme gibi kavramlarla bütünleşmiştir (Jones, 2002; Keller, 1994). Türkçedeki “yeşil” sözcüğü de Orta Türkçede kullanılan “yaşıl” kelimesinden türemiş olup, temelinde “taze” ve “canlı” anlamlarını barındırmaktadır. Benzer şekilde, Avrupa dillerinde de doğayla ilişkili çağrışımlar dikkat çekmektedir: Almanca “grün” Fransızca “vert” ve Latince “viridis” (İnternet Archive) gibi kelimeler, yeşilin aynı tematik bağlamını sürdürmektedir. Ayrıca, İbranice’de “yerukit” sözcüğü de yeşil rengi ifade etmekte ve benzer sembolik anlamlara gönderme yapmaktadır. Kendinde bir renkten ziyade yüklendiği anlam itibarıyla canlılığı, tazeliği, maneviyatı barındırır. Türk mitolojisine göre müstesna bir yere sahip olan “yeşil” çoğu zaman “beyaz” ile birlikte kullanımı ile de dikkat çekmektedir. Anadolu ağızlarında ve Azerbaycan Türkçesinde, bu kökten türeyen isim ve fiillerin genellikle canlılık, tazelik ve bitkisel yeşermeye süreçleriyle doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir. “Yeşillik”, “yeşerti” ve “yeşermek” gibi sözcükler, bu anlam alanına örnek olarak verilebilir. Ayrıca, kelime birçok Türk lehçesinde olduğu gibi, renk bildiren sıfatlar ile birleşerek “al yaşıl (yeşil)” şeklinde çift ögeli yapılar halinde kullanılmakta ve bu bağlamda genellikle çok renklilik, parlaklık ve canlılık gibi anlamları yansıtmaktadır. “Al” kelimesinin Türk kültüründe renkler arasında yer alması ve “yeşil” ile birlikte kullanılması pekiştirici rol oynamaktadır (Ahundova, 2020). Etimolojik açıdan “yeşil” renk kavramının kökenine dair farklı görüşler bulunmaktadır. Orhun Yazıtları’nda geçen “yış” (orman) kelimesinin, “yaş” sözcüğü ile anlam bakımından ilişkilendirildiği çeşitli araştırmalarda dile getirilmektedir. Canlılık ve tazelik anlamlarını içeren “yaş” kelimesi ile orman kavramının ifade ettiği canlı ağaç dokusu ve doğanın yeşil görünümü dikkate alındığında, “yaşıl” (yeşil) kelimesinin bu bağlamdan türemiş olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, tarihî metinlerde kelimenin “yaşıl” biçiminde kullanıldığına dair örneklerle de rastlanmaktadır. Nişanyan etimoloji sözlüğünde kelimenin eski Türkçe döneminde “yaşıl” yaş bitki rengi, “yaş” körpe, taze, nemli gibi anlamlar içerdiğini görebilmekteyiz.

3.YEŞİL PİGMENTLERİN KAYNAKLARI

Tarih boyunca yeşil rengin elde edilme yöntemleri, dönemin teknik bilgi birikimi, coğrafi kaynakları ve kültürel ihtiyaçları doğrultusunda çeşitlilik göstermiştir. Farklı medeniyetlerde kullanılan pigmentlerin kaynağı kimi zaman doğal mineraller, kimi zaman bitkisel boyar maddeler ya da kimyasal bileşikler olmuştur. Sanat tarihi kronolojik bir perspektifle incelendiğinde, yeşil rengin kullanım biçimlerinin yalnızca estetik bir tercih değil, aynı zamanda dönemin teknik olanakları ve kültürel kodları tarafından da belirlendiği görülmektedir. Pigment üretim süreçleri -özellikle ısıtma, öğütme ve çeşitli medyumlarla karıştırma teknikleri- sanatçının renk üzerindeki kontrolünü artırmış; böylece yeşilin hem görsel hem de sembolik işlevi üzerinde doğrudan etkili olmuştur (Ashford, 2004). Bu bağlamda, pigmentin yalnızca fiziksel bir bileşen olmadığı; aynı zamanda sanatın anlam katmanlarını taşıyan ve kültürel anlatımların görsel bir aracı haline geldiği söylenebilir. Yeşilin anlam dünyası, dönemsel ve kültürel bağlamlara bağlı olarak sürekli değişmiş ve çeşitlenmiştir (Smith, 2010).

3.1.Doğal Mineraller

3.1.1.Malakit (Bakır Karbonat)

Antik çağlardan 19. yüzyılın sonlarına kadar yeşil pigment üretiminde yaygın olarak kullanılan önemli bir mineral kaynak olmuştur. Antik Mısır’dan Ortaçağ Avrupa’sına kadar geniş bir coğrafyada tercih edilen malakit, parlak yeşil tonlarıyla dikkat çekmiştir. Ancak, ışığa ve neme karşı hassas yapısı nedeniyle zamanla kararırma eğilimi göstermiş, bu nedenle özellikle ilerleyen dönemlerde kullanımında sınırlamalar ortaya çıkmıştır (Budrina, 2011; Gettens & Fitzhugh, 1993). Orta derecede ışığa dayanıklı olmasına rağmen asitlere karşı oldukça hassas olan bu pigment, zamanla renk değişikliklerine uğramıştır. 18. yüzyılın sonlarından itibaren ise, daha ucuz, dayanıklı ve erişilebilir olan sentetik pigmentler, özellikle verditer gibi yapay bakır karbonatlar, malakitten elde edilen doğal pigmentin yerini almaya başlamıştır (Gettens & Stout, 1966).

Malakitın kullanım alanı yalnızca pigment üretimi ile sınırlı kalmamış; aynı zamanda dekoratif sanatlarda da geniş bir yelpazeye yayılmıştır. Değerli bir süsleme malzemesi olarak, takılardan mimari unsurlara kadar pek çok alanda tercih edilmiştir. Özellikle Rus Çarlığı döneminde malakit, lüks ve ihtişamın simgesi haline gelmiştir. St. Petersburg'daki Hermitage Müzesi'nde yer alan ünlü Malakit Odası ve Mexico City'deki Castillo de Chapultepec Sarayı'ndaki Malakit Salonu, bu mineralin mimari ve dekoratif amaçlı kullanımının dikkate değer örneklerindendir (Budrina, 2011; Budrina, 2013). Ayrıca, Rus Çarları tarafından duvar kaplamalarında, sütunlarda ve kakma işlerinde yoğun şekilde kullanılmıştır (Schumann, 1977). Malakitın en güzel örneklerinden Demidov ailesine ait olan "Demidov Vazosu" (Görsel 1) günümüzde Metropolitan Sanat Müzesi koleksiyonunda bulunan bu dönemin önemli örneklerinden biri olarak öne çıkmaktadır (The Met Museum, 2024). Bu anıtsal vazo, Rusya'daki Demidov ailesi için Sèvres Kraliyet Porselen Fabrikasında (Manufacture Nationale de Sèvres) yapılmıştır.

Görsel 1. Demidov Vazosu, 1819, Metropolitan Sanat Müzesi, New York, Amerika Birleşik Devletleri.

Bunun yanı sıra, Çar II. Nikolay tarafından Amerika'daki Linda Hall Kütüphanesi'ne hediye edilen ve hâlen burada sergilenen "Tazza" adlı büyük malakit vazo (Görsel 2), Kuzey Amerika'daki en büyük malakit objelerinden biri olarak kabul edilmektedir (Budrina, 2020). Özellikle Çar I. Nikolay döneminde malakit, diplomatik hediyeler arasında sıkça tercih edilmiştir.

Görsel 2. Büyük Malakit Tazza [Malakit Taşı], 1843, Hermitage Müzesi (Kışlık Saray), Sankt-Peterburg, Rusya.

Çin’de ise malakitin dekoratif amaçlı kullanımı Doğu Zhou dönemine kadar uzanmakta olup, bu süreçten günümüze birçok arkeolojik örnek ulaşmıştır (Langhals & Bathelt, 2003). Malakit, tarih boyunca sadece estetik değil, aynı zamanda sembolik ve batıl inançlarla ilişkili bir malzeme olmuştur.

Özellikle Avrupa’da Orta Çağ ve sonrasında, malakitten yapılmış tılsımlar koruyucu özellikleri nedeniyle yaygın biçimde kullanılmıştır. 17. yüzyıla ait İspanyol kaynaklarında, bir çocuğun malakitten yapılmış eşkenar dörtgen biçiminde bir tılsım takmasının, onun huzurlu bir uyku uyumasına yardımcı olacağı ve kötü ruhları uzak tutacağına inanılmıştır (Bruce-Mitford, 1996, s. 41). Benzer şekilde Marbodius, malakiti koruyucu nitelikleri ve uykuya yardımcı etkileri nedeniyle özellikle çocuklar için önerilen bir tılsım olarak değerlendirmiştir (Thomas & Pavitt, 1922, s. 254). Ayrıca, tarih boyunca yıldırım çarpmasından, bulaşıcı hastalıklardan ve olumsuz ruhsal etkilerden korunmak; sağlık, başarı ve aşta süreklilik sağlamak amacıyla da malakit taşından yapılmış takılar taşınmıştır. Oğlak burcuna sahip kişilerin depresyona eğilimli olduğu inancına bağlı olarak, Orta Çağ’da malakitten yapılan ve üzerine Güneş sembolü kazınmış takılar da yaygın şekilde kullanılmıştır (Thomas & Pavitt, 1922, s. 254).

Eski Mısır’da yeşil renk, ölüm sonrası yaşamın yeniden doğuşun ve doğurganlığın sembolü olarak kabul edilmiştir. Eski Mısırlılar, öteki dünyayı, mevcut yaşama benzeyen fakat acı ve ıstıraptan arındırılmış bir "Malakit Tarlası" (Field of Malachite) olarak tasvir etmişlerdir (Hill, 2010). Bu inanç doğrultusunda malakitten elde edilen yeşil pigment, özellikle cenaze törenlerinde ritüel bir unsur olarak kullanılmış; göz makyajı uygulamalarında ve cenaze ekipmanlarında önemli bir yere sahip olmuştur. Sosyal statü farkı gözetilmeksizin, mütevazı cenaze törenlerinde dahi malakit pigmenti vazgeçilmez bir malzeme olarak tercih edilmiştir (Barroso, 2017).

3.1.2. Verdigris (Bakır Pası)

Verdigris, tarih boyunca yeşil pigment üretiminde önemli bir rol oynamıştır. İsmi, Orta İngilizcedeki “vertegrez” teriminden türemiş olup, bu da kökenini eski Fransızca “verte grez” veya bazı kaynaklara göre “vert d'aigre” (ekşi yeşil) ifadesinden alır (Dauthenay, 1905). Kimyasal olarak temel bileşeni bakır asetat olan verdigris; bakır, bronz veya pirinç yüzeylerinde doğal olarak oluşan yeşil renkli koruyucu bir patina tabakasıdır. Antik çağlardan 20. yüzyılın sonlarına kadar, özellikle şövale resimleri, çok renkli heykel süslemeleri ve harita aydınlatmaları gibi sanat alanlarında yaygın şekilde kullanılmıştır (De la Roja vd., 2007, s. 414).

Sanatçılar, verdigrisi hem teknik hem de estetik nedenlerle tercih etmişlerdir. İstenen sanatsal etkiyi elde etmek için kullanılan bu pigment, aynı zamanda dönemin bazı tıbbi preparatlarında da yer almıştır. Ancak verdigrisin kullanımında bazı sorunlar da yaşanmıştır; özellikle toksik özellikleri ve zamanla kararırma eğilimi, sanatçıların pigment seçimi konusunda dikkatli olmalarını gerektirmiştir. Ayrıca verdigris, yüksek sıcaklıklarda yakıldığında yeşil renkli bir alev üretmesiyle de bilinir.

3.1.3. *Terre Verte (Yeşil Toprak)*

Sanat tarihinde bilinen en eski yeşil pigmentlerden biri olarak kabul edilmektedir. İlk kez Antik Roma döneminde kullanıldığı bilinen bu pigment, özellikle Pompeii ve Dura-Europos'taki duvar resimlerinde tespit edilmiştir (Varichon, 2000: 210–211). Rönesans dönemi ressamı ve sanat kuramcısı Cennino Cennini, Terre Verte'nin antik sanatçıların tarafından yalnızca "gövde boyası" veya "alt zemin kaplaması" olarak kullanıldığını ve doğrudan yaldız uygulamalarında tercih edilmediğini ifade etmiştir. Cennini'ye göre, sanatçılar bu pigmenti özellikle figüratif kompozisyonlarda temel renk geçişlerini hazırlamak amacıyla alt katmanlarda kullanmışlardır.

Orta Çağ'da ise Terre Verte, özellikle portre ve dini temalı resimlerde cilt tonlarının alt boyaması için yaygın biçimde tercih edilmiştir. Bu teknik, cildin doğal gölgelerini oluşturmak ve üst katmanlardaki renk geçişlerine yumuşaklık kazandırmak amacıyla geliştirilmiştir. Özellikle Rönesans fresklerinde ve figüratif resimlerde, gölgeleme ve ara ton yaratma işleviyle öne çıkmıştır.

Bu bağlamda Terre Verte, hem teknik hem de estetik açıdan sanatçılar için vazgeçilmez bir malzeme olmuş; yalnızca görsel etki yaratmada değil, aynı zamanda figüratif anlatımın derinleştirilmesinde de önemli bir rol üstlenmiştir. Böylece yeşil pigmentler, sanat tarihinde yalnızca estetik değil, aynı zamanda kültürel, teknik ve sembolik anlamlar taşıyan çok katmanlı malzemeler olarak değer kazanmıştır.

3.2. Bitkisel Kaynaklar

Bitkisel pigmentler, tarih boyunca özellikle tekstil boyamacılığı alanında önemli bir yere sahip olmuştur. Doğada saf yeşil renk veren bitkiler sınırlı sayıda olduğundan, geleneksel yöntemlerde genellikle mavi ve sarı pigmentlerin karıştırılmasıyla yeşil tonlar elde edilmiştir. Örneğin, mavi renk için çivit otu, sarı için ise papatya veya soğan kabuğu gibi bitkisel kaynaklar kullanılmıştır. Günümüzde de doğal boyama uygulamalarında matcha tozu, ararot ve su karışımlarıyla yeşil pigment elde etme yöntemleri geliştirilmektedir. Geçmişte nane, ısırgan otu ve çeşitli yosun türleri de yeşil pigment elde etmek için kullanılmıştır. Ancak bitkisel kaynaklı bu pigmentler, özellikle güneş ışığına ve çevresel etkilere karşı düşük direnç gösterdiklerinden, kalıcılık açısından yetersiz bulunmuşlardır. Bu sınırlılıklar, sanatçılar ve zanaatkarlar için daha kalıcı ve yoğun pigment arayışını beraberinde getirmiştir. Bu ihtiyaca yanıt olarak 18. yüzyılın sonlarında geliştirilen “Schweinfurter Green” ya da daha yaygın adıyla “Paris Yeşili”, o dönemin en popüler pigmentlerinden biri haline gelmiştir. Bakır arsenit bazlı olan bu pigment, güçlü örtücülüğü ve parlaklığı sayesinde hem resim sanatında hem de iç mekân dekorasyonunda yoğun şekilde kullanılmıştır.

Özellikle Fransız Empresyonistleri, bu pigmenti natürlizm ve manzara resimlerinde tercih etmiş; Paris Yeşili onların paletlerinde önemli bir yer edinmiştir. Ancak Paris Yeşili'nin yoğun arsenik içeriği, zamanla ciddi sağlık risklerine yol açmıştır. 19. yüzyılda, özellikle Victoria dönemi İngiltere'sinde, bu pigmentin kullanıldığı duvar kâğıtları, mobilya kaplamaları ve giysiler, halk sağlığını tehdit etmeye başlamıştır. Dönemin insanları, arsenik yemenin ölümcül olduğunu bilseler de, sadece arsenikli yüzeylere temas etmenin veya kapalı ortamlarda solunan tozların dahi zehirlenmelere ve ani ölümlere yol açabileceğinin farkında değillerdi (Yalçın, t.y.). O dönemde birçok aile, nedeni açıklanamayan hastalıklar sonucu yaşamını yitirmiştir. Bu trajik süreç, zamanla Paris Yeşili'nin hem sanat malzemesi hem de dekoratif ürün olarak kullanımının terk edilmesine yol açmıştır.

3.3. Kimyasal ve Sentetik Pigmentler

Sanayi Devrimi sonrasında kimya endüstrisindeki ilerlemeler, sanat ve dekorasyon alanında kullanılan pigmentlerde önemli değişimlere yol açmıştır. Bu süreçte geliştirilen sentetik yeşil pigmentler, daha kontrollü üretim süreçleri, renk doygunluğu, ışık haslığı ve toksisite açısından doğal pigmentlere göre çeşitli avantajlar sunmuştur.

Bu gelişmelerin ilk örneklerinden biri olan Scheele Yeşili, 1775 yılında Carl Wilhelm Scheele tarafından bakır arsenit esaslı olarak geliştirilmiştir. Parlak yeşil tonuyla dikkat çeken bu pigment, tekstilden iç mekân dekorasyonuna kadar geniş bir kullanım alanına sahip olmuş, özellikle Viktorya Dönemi estetiğinde önemli bir yer edinmiştir (FitzHugh, 2012, s. 219'dan Akt. Plaza). Ancak arsenik içeriği nedeniyle son derece toksik olduğu anlaşılmış ve zamanla kullanımı terk edilmiştir.

Scheele Yeşili'ni izleyen bir diğer pigment olan Kobalt Yeşili, 1835 yılında geliştirilmiş ve toksik olmaması, ısıya, ışığa, asit ve alkaliye karşı direnciyle dikkat çekmiştir. Sarımsı-yeşil ve parlak tonlara sahip olan bu pigment, hem sanatta hem de endüstriyel uygulamalarda tercih edilmiştir. 19.yüzyıl ortalarından itibaren yaygın olarak kullanılan Krom Oksit Yeşili (Chromium Oxide Green, Cr_2O_3) ise özellikle toksik olmaması ve yüksek ışık haslığı nedeniyle sanatçılar arasında popüler hale gelmiştir. Pigmentin hidratlı formu olan Viridian, 1859'dan itibaren ticari olarak üretilmiş ve Empresyonist ressamlar tarafından sıklıkla tercih edilmiştir (Newman, 1997, s. 275).

19.yüzyılda geliştirilen Ftalosiyenin Yeşili (Phthalo Green, PG7) ise yüksek renk yoğunluğu, toksik olmaması ve ışık haslığıyla ön plana çıkmış, özellikle doğa ve manzara resimlerinde yaygın kullanım alanı bulmuştur. Bu pigmentler, yalnızca sanat dünyasında değil, tekstil, iç mekân tasarımı ve endüstriyel boyama süreçlerinde de uzun yıllar boyunca etkili olmuş; sağlık, çevre ve estetik faktörler doğrultusunda seçimleri şekillendirmiştir.

3.4. Renk Karışımı Yöntemi Yoluyla Yeşil Rengin Oluşumu

Renk karışımlarını üç temel başlık altında inceleyerek; toplamsal karışım, çıkarmalı karışım ve bindirme yöntemi şeklinde sınıflandırmıştır (Çağlarca, 2018: 9-12). Bu sınıflandırma, renklerin görsel sanatlarda farklı teknik ve malzeme kullanımlarıyla nasıl elde edildiğini anlamada önemli bir temel oluşturmaktadır. Öte yandan Briggs, her renk karışımında hem toplamsal hem de çıkarmalı etkilerin birlikte bulunabileceğini ifade ederek daha karmaşık bir yaklaşım sergilemiş; renk karışımlarını optik karışım, üst üste bindirme ve fiziksel karışım olmak üzere üç farklı kategoride değerlendirmiştir (Briggs, 2012). Bu iki yaklaşım, sanat ve tasarım alanlarında renk kullanımına yönelik teorik alt yapıyı şekillendiren önemli katkılar sunmaktadır. Bu temel bilgilerin ardından, özellikle ışık temelli renk karışımları, renk bilimi ve dijital görselleştirme teknolojileri açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Işık temelli sistemlerde yeşil, kırmızı ve mavi üç ana ışık rengi olarak kabul edilmektedir. Bu sistem, RGB (Red-Green-Blue) modeli çerçevesinde tanımlanmakta olup, televizyon, bilgisayar ekranları ve dijital fotoğraf makineleri gibi çeşitli görüntüleme teknolojilerinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Toplamsal renk karışımı prensibine göre kırmızı ile yeşilin birleşiminden sarı, yeşil ile mavinin birleşiminden camgöbeği ve kırmızı ile mavinin birleşiminden magenta rengi elde edilmektedir. Üç ana ışık renginin tümünün üst üste bindirilmesiyle ise beyaz ışık oluşmaktadır (Ocvirk, 2015, s. 185; Seylan, 2019, s. 117). Işık temelli sistemlerin yanı sıra, renk algısında önemli bir diğer süreç ise optik karışım yöntemidir. Bu yöntemde, mavi ve sarı noktaların birbirine oldukça yakın şekilde uygulanması sonucunda izleyicinin gözünde nötr gri algısı oluşmaktadır. Ancak bu karışıma eşlik eden çıkarmalı etki nedeniyle, gri tonunun yanı sıra yeşil rengin de kısmen algılanması söz konusu olmaktadır. Bu durum, optik karışımın hem ortalama-toplamsal hem de çıkarmalı etkiler içerdiğini göstermektedir (Briggs, 2012). Böylece optik karışım, renk algısının hem fiziksel hem de psikolojik boyutlarını ortaya koyan önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu noktada ışık temelli ve pigment temelli renk sistemleri arasındaki temel farklar da dikkate alınmalıdır. Işık temelli sistemlerde ana renkler kırmızı, yeşil ve maviden oluşurken, pigment temelli sistemlerde kırmızı, mavi ve sarı temel renkleri oluşturmaktadır. Bu iki sistem arasındaki temel ayrım, renklerin oluşma ve algılanma

süreçlerinden kaynaklanmaktadır. Pigmentlerin karıştırılmasıyla elde edilen renkler, renkli ışık demetlerinin karışımıyla oluşan renklerden tamamen farklıdır. Pigmentler, belirli dalga boylarındaki ışığı yansıtarak kendi renklerini görünür kılarken, diğer dalga boylarındaki ışığı absorbe ederler. Bu fiziksel özellik, sanatçılar için renk seçiminde önemli bir belirleyici faktör olmaktadır. Pigmentlerin ışığı yansıtma ve absorbe etme özellikleri, doğadaki renk değişimlerinin anlaşılmasında da temel rol oynamaktadır (Finlay, 2007, s. 22).

Tarihsel süreçte, yeşil pigment üretimi sanatçılar için sürekli bir arayış konusu olmuştur. Antik ve Ortaçağ sanatçıları, doğrudan yeşil pigment elde edilemediği durumlarda, mavi ve sarı pigmentleri karıştırarak yeşil tonlar üretmişlerdir. Ancak bu tür karışımlar, zaman içinde kimyasal ayrışmalara uğrayarak renk değişimine ve solmaya yol açmıştır. Bu durum, sanat eserlerinin korunmasında önemli bir sorun teşkil etmiş ve kalıcı yeşil pigment arayışını hızlandırmıştır.

Bu arayışlar sonucunda, yeşil pigmentin üretimi zamanla doğal kaynaklardan toksik bileşikler aracılığıyla geliştirilmiş, daha sonra ise sentetik ve güvenli pigmentlerin üretilmesiyle istikrarlı bir yapıya kavuşmuştur. Bu evrimsel süreç, yalnızca kimya bilimindeki ilerlemelerin değil, aynı zamanda insanlığın estetik ve sembolik arayışlarının da bir yansımasıdır. Yeşil renk, sadece görsel özelliği olan bir varlık olmanın ötesinde, aynı zamanda psikolojik ve kültürel ve bir tercih olarak sanat tarihinin vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir.

Günümüzde, hem doğal hem de yapay tekniklerle çeşitli yeşil tonlarında pigmentler elde edilebilmekte olup, modern kimya ve nanoteknoloji alanlarındaki gelişmeler, bu pigmentlerin renk doygunluğu ve ışık direnci gibi özelliklerinde kayda değer iyileştirmelere olanak tanımaktadır (Eastaugh ve diğerleri, 2004). Böylece sanatçılar, geçmişte yaşanan solma ve renk kaybı gibi sorunların ötesine geçerek daha kalıcı ve çeşitli yeşil tonlarına erişebilmektedir. Tarih boyunca yeşil rengin elde edilme yöntemleri, kültürel değerlerle doğrudan ilişkilendirilmiş ve hem maddi hem de sembolik düzlemde güçlü bir konuma yerleşmiştir.

4. YEŞİLİN EVRENSEL SEMBOLİZMİ: TOPLUMDAN DİNE, KÜLTÜRDEN PSİKOLOJİYE ANLAMSAL DÖNÜŞÜMLER

4.1. Yeşil Rengin Kültürel ve Sembolik Anlamları

Renklerin kültürel ve sembolik anlamları tarih boyunca toplumdan topluma değişkenlik göstermiştir. Yeşil renk de bu anlamda birçok farklı uygarlık ve inanç sistemi içinde çeşitli anlamlar kazanmıştır. Yeşilin farklı coğrafyalarda taşıdığı anlamlar; toplumsal, dinsel, eleştirel ve psikolojik yönleriyle çok katmanlı bir sembolizm ağı oluşturur. Yeşilin bu çok yönlü doğası, kimi zaman yaşamın, umudun ve doğurganlığın temsilcisi olurken; kimi dönemlerde kıskançlık, hastalık ve kararsızlık gibi olumsuz anlamlarla da ilişkilendirilmiştir. Bir renk, bir toplumda cennetle ilişkilendirilirken, başka bir kültürde doğaya teslimiyet ya da durgunlukla özdeşleşebilir. Yeşil için de bu türden anlam çeşitliliği söz konusudur.

İslam kültüründe yeşil, cennet, inanç ve maneviyatın rengi olarak kutsanırken; Ortaçağ Avrupa'sında büyücülük ve kararsızlıkla ilişkilendirilmiştir. Osmanlı döneminde yeşil, dinî otoritenin ve saygınlığın sembolü olmuş; özellikle tarikat kıyafetlerinde özel bir anlam taşımıştır. Günümüzde ise çevreci hareketlerin ve sürdürülebilirlik kavramının görsel temsili haline gelen yeşil, doğa ile bütünleşmiş çağdaş bir kimlik kazanmıştır.

4.2. Yeşil Rengin Kutsaldan Evrensele Yolculuğu: İslamiyet, Hristiyanlık, Tasavvuf ve Barış Sembolü Olarak Konumu

4.2.1. İslamiyet ve Yeşil Rengin Sembolik Anlamı

Yeşil renk, İslam kültüründe hem dünyevi hem uhrevi anlamda zengin sembolik değerler taşımaktadır. Bu renk; hayat, bereket, huzur, güven, barış ve cennet tasvirleriyle özdeşleşmiştir. Hem Kur'an-ı Kerim'de hem hadislerde hem de İslam sanatı ve tasavvufi düşüncede yeşil, çok boyutlu bir anlam katmanına sahiptir. Yeşil, İslam kültüründe din, iman ve ebediyetin güçlü bir simgesi olarak öne çıkmaktadır. İslamiyet'te bu renge atfedilen

anlamlar, tarih boyunca çeşitli dini ve kültürel uygulamalarla pekişmiştir. Özellikle Hz. Muhammed'in (asm) üç sancağından birinin yeşil renkte olduğu rivayet edilmekte, bu da yeşilin İslam toplumlarında ayrı bir manevi değer kazanmasına yol açmaktadır. Yeşil renk, İslami gelenekte kutsal mekânların vazgeçilmez rengi olmuştur. Cennet tasvirlerinde sıkça vurgulanan "yeşillik" unsuru, Müslüman toplulukların zihin dünyasında yeşilin cennetle özdeşleşmesine neden olmuştur. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de cennet, "yemyeşil bahçeler" ve "yeşil elbiseler" imgeleriyle betimlenmiştir.

Tarihsel süreçte, yeşil renk İslam sancağıyla da bütünleşmiştir. Osmanlı döneminde yeşil sancak, özellikle kutsal savaşlarda ve önemli seferlerde kullanılmıştır. İstanbul'un fethi sırasında Fatih Sultan Mehmet'in gemisinde yeşil sancağın dalgalandığına dair bilgiler, bu rengin dini açıdan ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Yeşil renk hem dini metinlerde hem de İslam tarihinin siyasi ve kültürel sahasında derin bir sembolik anlam kazanmış; iman, maneviyat, ebedi hayat ve cennet tasvirleriyle özdeşleşmiştir.

• **Hız. Muhammed'in (asm) Yeşil Rengi Tercihi**

Hız. Muhammed'in (asm) yeşil renge olan ilgisi, sahih hadis kaynaklarında çeşitli rivayetlerle aktarılmıştır. Sahabe'den Ebu Resme (r.a.), Allah Resülü'nün üzerinde iki yeşil giysi gördüğünü rivayet etmiştir (Ebu Davud: 19; Tirmizi: 48). Bir başka rivayette ise Hız. Muhammed'in, yeşil bir hırka ile Kâbe'yi tavaf ettiği belirtilmektedir (Ebu Davud: 50; Tirmizi: 36). Bu rivayetler, yeşilin Peygamber Efendimiz'in (asm) günlük yaşamında ve ibadetlerinde tercih edilen bir renk olduğunu göstermektedir. Hız. Muhammed, dünyanın canlı ve yeşil renklerle bezeli, çekici ve hoş bir yer olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, Kâbe'yi tavaf ederken üzerinde yeşil renkte bir giysi bulunduğu rivayet edilir. Bunun yanı sıra, rüyalarda yeşillik görmenin cenneti simgelediği şeklinde bir anlam taşıdığına da dikkat çekmiştir. Yeşil rengi, Kur'an'da sekiz ayette geçmektedir. (Akyüz, 2014). Özellikle Cennet tasvirlerinde dikkat çekici biçimde öne çıkar. Rahman Suresi'nde "iki yemyeşil bahçeden" bahsedilir (Kur'an, Rahman, 55: 64) ve Cennet ehlinin "yeşil örtüler ve güzellik sergileri üzerinde uzanacakları" belirtilir (Kur'an, Rahman, 55: 76). Kehf Suresi'nde ise Cennetliklerin "yeşil ipek elbiseler giyecekleri" bildirilmiştir (Kur'an, Kehf, 18: 31). Benzer şekilde İnsan Suresi'nde de yeşil renkli elbiseler Cennet tasvirinde yer almaktadır (Kur'an, İnsan, 76: 21). Yeşil, Kur'an'da yalnızca Cennet'le değil, dünya hayatındaki canlılık ve bereketle de ilişkilendirilmiştir. Enam Suresi'nde Allah'ın yeryüzünde "yeşillikler bitirdiği" ifade edilir (Kur'an, Enam, 6: 99). Hac Suresi'nde yağmurun ardından yeryüzünün nasıl yeşerdiğine dikkat çekilir (Kur'an, Hac, 22: 63). Yusuf Suresi'nde ise yeşil başaklar, bolluğun ve bereketin simgesi olarak sunulmuştur (Kur'an, Yusuf, 12: 43, 46). Bu ayetler, yeşilin hem fiziksel canlılık hem de manevi huzur anlamında Kur'an'daki çok yönlü temsilini göstermektedir. Yusuf Suresi'ndeki yeşil başak ve kuru başak karşılaştırması ise yeşilin "hayat" ile kuruluşun ise "ölüm" ve "yok oluş" ile ilişkilendirildiğinin açık bir göstergesidir.

• **Tasavvufta Yeşil Rengin Anlam Derinliği**

Tasavvuf geleneğinde yeşil renk, ruhsal uyanış, ilahi rahmet ve ebedi huzurun sembolü olarak yorumlanmaktadır. Özellikle sufiler arasında yeşil, Allah'ın rahmetinin ve huzurunun tezahürü olarak kabul edilmiştir. Yeşil elbiseler giymek, tasavvufta tevazu, sadelik ve ilahi aşkın ifadesi olarak görülmüştür. Bazı tarikatlarda mürşitlerin yeşil sarık veya cübbe giymesi, ilahi bilgeliğin ve ruhsal rehberliğin sembolüdür (Haşimî, 1990:109). Ayrıca Hız. Hızır (as), İslam geleneğinde yeşil elbiselerle tasvir edilen manevi bir figürdür. Hızır, bilgeliğin, rehberliğin ve ebedi hayatın sembolü sayılmış, ismi bizzat "yeşil" anlamına gelen "Hadr" kökünden türemiştir. Bu bağlamda yeşil, tasavvufi düşüncede hem hayat veren hem de ruhsal aydınlanmayı temsil eden kutsal bir renktir.

4.2.2. Yeşilin Barış Sembolü ve Medeniyet Algısı

Yeşil, tarih boyunca barış ve huzurun da sembolü olmuştur. Hız. Nuh'un (as) kıssasında, tufan sonrası kurtuluşun ve yeni hayatın sembolü olarak güvercinin getirdiği yeşil zeytin dalı, barışın evrensel simgelerinden biri haline gelmiştir. Bu olay, günümüzde de barışın ve

esenliğin sembolü olan zeytin dalının kökenini oluşturmaktadır (Haşimî, 1990:109). Günümüz şehir planlamasında yeşil alanların varlığı, medeniyet göstergesi olarak kabul edilmektedir. Özellikle büyük kentlerde yeşil alanların temiz hava, sosyal yaşam ve ruh sağlığı üzerindeki olumlu etkileri nedeniyle önemi giderek artmaktadır.

4.2.3. Hristiyanlıkta Yeşil Rengin Anlamı

Hristiyanlıkta yeşil renk; yaşam, yenilenme, umut ve ruhsal büyümenin sembolü olarak kabul edilmektedir. İncil’de yeşil, özellikle Tanrısal bereketin, canlılığın ve sürekli yenilenmenin metaforu olarak yer bulur. Örneğin, Mezmurlar’da –Hristiyanlıkta ve Yahudilikte kutsal şarkılar veya dua şiirleri– geçen “Beni yeşil otlaklarda yatırır, sakın suların kıyısına götürür” (Mezmun, 23: 2) ayeti, yeşilin ilahi huzur ve beslenme kaynağı olarak algılandığını göstermektedir (BibleStudy, t.y.). Ayrıca Yaratılış Kitabı’nda Tanrı’nın tüm canlılara “yeşil bitkiler” verdiği vurgulanmakta; bu da yeşilin yaşamın sürekliliği ve yaratılışın kaynağı olduğu inancını pekiştirmektedir (Genesis, 1:29–30). ; Litürjik –kilise ayinleri, ibadet törenleri– uygulamalarda ise yeşil renk, özellikle “Sıradan Zaman” (Ordinary Time) olarak adlandırılan dönemlerde tercih edilmektedir. Bu dönem, imanlıların ruhsal yolculuklarında büyümeyi, gelişimi ve sürekliliği temsil etmektedir. Kilise görevlileri, bu zaman diliminde yeşil litürjik giysiler giyerek cemaate ruhsal canlılık ve yenilenme mesajı iletmektedir. Ayrıca yeşil renk, İncil’de diriliş ve sonsuz yaşam umuduyla da ilişkilendirilmektedir. Yeşil filizler ve çayırılar, Tanrı’nın yeniden hayat verme gücünün sembolü olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda yeşil, hem mevcut yaşamın bereketini hem de gelecekte vaat edilen cennetsel yaşamın umudunu temsil etmektedir. Modern dönemde bazı Hristiyan toplulukları, yeşil rengi çevresel sorumluluk, doğa sevgisi ve yaratılışın korunması temalarıyla da ilişkilendirmektedir. Bu yaklaşımın en dikkat çekici örneklerinden biri, çevre etiğine vurgu yapan İncil bölümlerinin yeşil renkle işaretlendiği The Green Bible (İncil’in Doğa Temalı Versiyonu) adlı çalışmadır. Bu tür girişimler, inananlar arasında doğaya karşı daha duyarlı ve sorumlu bir yaklaşım geliştirilmesini amaçlamaktadır.

4.3. Toplumsal, Politik ve Kültürel Bağlamda Yeşil Rengin Sembolizmi

Toplumsal ve eleştirel bağlamda yeşil renk; özellikle çevreci hareketler, politik simgeler ve küresel kampanyalar içinde güçlü bir temsil değerine sahiptir. 20. yüzyılın sonlarından itibaren yükselen ekolojik bilinçle birlikte “yeşil” sözcüğü bir kimlik ifadesine dönüşmüş; “yeşil siyaset”, “yeşil tüketim” ve “yeşil şehir” gibi kavramlar yaygınlaşmıştır. Greenpeace gibi çevre odaklı hareketlerin kullandığı renk olarak yeşil, ekosistemin korunmasına dair bir bilinç uyandırmayı hedeflerken, aynı zamanda sanatta da doğa ile insan arasındaki dengeyi simgeleyen bir unsur olarak öne çıkmıştır. Greenpeace (Türkçe adıyla Yeşil Barış), kırkın üzerinde ülkede temsilciliklere sahip olan ve merkezi Amsterdam’da bulunan uluslararası bir çevre odaklı sivil toplum kuruluşudur (Greenpeace, 2025). Bazı kültürel kodlamalarda ise yeşil; aşırılık, kıskançlık ya da hastalıkla ilişkilendirilmiştir. Özellikle Batı toplumlarında “yeşil gözlü canavar” metaforu, kıskançlığın görsel karşılığı olarak yerleşmiştir.

4.4. Renk Psikolojisi Bağlamında Yeşil Renk

Yeşil renk, psikolojik açıdan değerlendirildiğinde insan zihni ve bedeni üzerinde yatıştırıcı, dengelendirici ve tazeleyici bir etkiye sahiptir. Renk psikolojisi alanındaki araştırmalara göre, yeşil; kalp atışlarını dengeler, göz yorgunluğunu azaltır ve zihni rahatlatıcı bir etki yaratır. Bu nedenle hastane odaları, okullar ve ofisler gibi stres düzeyinin düşük tutulmasının istendiği mekânlarda sıklıkla tercih edilmektedir. Ayrıca, doğada en çok bulunan renk olması, insanlar üzerinde doğal bir aidiyet ve huzur hissi uyandırmaktadır. Psikolojik etkiler bağlamında yeşil; güven, huzur, umut ve doğallık gibi olumlu çağrışımlara sahipken, aşırı kullanımı durumunda pasiflik ve monotonluk duygularını tetikleyebileceği belirtilmektedir. Bu nedenle çağdaş reklamcılıkta yeşil, genellikle sağlıklı yaşam ürünleri, doğa temalı markalar ve çevreci mesajlar için tercih edilen ana renklerden biri olarak kullanılmaktadır. Renklerin bireyler üzerindeki etkileri dikkate alındığında, insanların yaşadıkları mekânlarda, kullandıkları eşyalarda ve bulundukları ortamlarda renk seçimine dikkat etmeleri gerekmektedir. Renk, iç mekân tasarımında yalnızca estetik bir unsur değil, aynı zamanda psikolojik ve işlevsel bir

etkiye de sahiptir. Nitekim (Hazırlar, 2004, s. 23), iç mekânları estetik ve çekici kılmada rengin ciddiyle incelenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Renk, tasarım öğeleri arasında hem işlevsel hem de estetik açıdan önemli bir yer tutmaktadır. Öte yandan, renklere verilen tepkiler ve bireysel davranışlar genellikle kültürel ve kişisel deneyimlerin bir fonksiyonu olarak şekillenmektedir. Renk, bireyin ortamla kurduğu ilişkinin belirlenmesinde en önemli faktörlerden biri olarak kabul edilmektedir. Uygun renk kullanımı, sıradan ve sıkıcı bir mekânı daha canlı ve çekici bir alana dönüştürebilir. Bu bağlamda, iç mekân tasarımında renk seçimi yapılırken psikolojik etkilerin yanı sıra mekânın işlevi ve ışık kaynakları gibi faktörler de dikkate alınmalıdır (Hashempour ve Taghizadeh Sapchi, 2015). Trafik lambalarında “geç” anlamına gelen yeşil, sembolik olarak hareket, ilerleme ve güven mesajı da taşır. Yeşil renk; geçmişten günümüze farklı toplumsal, inançsal ve psikolojik katmanlarda yeniden anlamlandırılmış ve bu zenginliğiyle resim sanatında da farklı dönem ve sanatçılar tarafından çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Bu çok boyutlu anlam ağı, yeşilin yalnızca görsel bir unsur değil; kültürel bir taşıyıcı, bir duygu dili ve toplumsal bir gösterge olduğunu ortaya koymaktadır.

4.4.1. Yeşilin Psikolojik ve Fizyolojik Etkileri

Yeşilin fizyolojik etkileri modern psikoloji literatüründe de dikkat çekmektedir. Yeşil renk, göz kaslarını dinlendirdiği, zihinsel sakinlik sağladığı ve stres seviyelerini azalttığı için rahatlatıcı bir renk olarak kabul edilir. Doğa ile özdeşleşmiş olması, insanların yeşil alanlarda kendilerini psikolojik olarak daha iyi hissetmelerine yol açmaktadır (Mehmet, 2005, s. 51). Kur'an-ı Kerim'de insanların doğaya yönelmesi, ağaçların, bitkilerin ve bahçelerin nimet olarak anılması, yeşilin psikolojik etkileriyle de örtüşmektedir. Abese Suresi'nde Allah, insanları yedikleri nimetler üzerinden düşünmeye davet ederek, bitkilerden, ağaçlardan ve meyvelerden bahsetmektedir (Kur'an, Abese, 80: 24,32).

5. M.Ö. 3000 YILINDAN M.S. 20. YÜZYILA RESİM SANATINDA YEŞİL RENK

Resim sanatında yeşil rengin kullanımı tarih öncesi dönemlere kadar uzanmakta olup, doğanın doğrudan temsili olarak insanlık tarihinin en eski sanat örneklerinde bile izlerine rastlanmaktadır. Fransa'daki Lascaux ve Chauvet mağaralarında yer alan figüratif betimlemeler arasında, bitkisel ve mineral temelli pigmentlerle oluşturulmuş doğal tonlar arasında yeşile yakın renklerin de kullanıldığı tahmin edilmektedir (Görsel 3).

Görsel 3. Lascaux Mağarası Duvar Resimleri, M.Ö. 17.000–15.000, Dordogne, Fransa.

Bitki örtüsünün ve yaşam alanlarının resmedilmesinde kullanılan yeşil, ilkel topluluklar için yalnızca bir renk değil, aynı zamanda bir yaşam biçiminin yansımasıdır. Mağara resimlerinde gözlenen renk kullanımının doğal çevreyle doğrudan ilişkilendirildiği, dolayısıyla yeşilin temsil ettiği doğa, yaşam ve bereketin de ilk sanat izlerinde yer aldığı düşünülmektedir.

5.1. Antik Mısır Dönemi (M.Ö. 3000 – M.Ö. 332)

Antik Mısır’da yeşil, doğanın, yaşamın ve yeniden doğuşun rengiydi. Özellikle tanrı Osiris’in yeşil tenli tasvirleri, ölüm sonrası yaşamı ve dirilişi simgelerdi. Bu dönemde, yeşil rengin sembolizmi, tarımın ve doğurganlığın önemini vurgulamak için kullanıldı. Malakit (bakır karbonat minerali) pigmenti, duvar resimlerinde, lahitlerde ve heykel süslemelerinde kullanılan temel yeşil pigmentti (Finlay, 2002). “Wadj” kelimesiyle tanımlanan yeşil, ayrıca cennet olarak betimlenen Aaru’yu temsil ediyordu.

Görsel 4. Osiris Tasviri, M.Ö. tah. 1550–1070, Mısır Müzesi, Kahire, Mısır Müzesi.

Osiris heykeli, yeşil tonlarıyla betimlenen Osiris figürü, ölümler için yeniden doğuşu sembolize eder (Görsel 4). Bu figürler, Mısır sanatı ve inancında yeşilin önemini açıkça gösterir. Mısırlılar, malakit pigmentinin rengi ve dokusunu sıkça kullanmışlardır. Bunun sebebi, doğanın renkleriyle güçlü bir bağ kurmalarıydı.

5.2. Antik Yunan ve Roma Dönemi (M.Ö. 800 – M.S. 500)

Antik Yunan ve Roma’da yeşil, doğanın, tarımın ve bereketin simgesi olarak sıkça kullanıldı. Hem içsel huzur hem de ölçülülükle ilişkilendirilen yeşil, özellikle freskler ve mozaiklerde doğa temsillerinin ve manzaraların ana rengi oldu. Verdigris (bakır asetat) gibi parlak yeşil pigmentler, bu dönemde en yaygın kullanılan yeşil tonlarıydı. Ancak, verdigrisin ışığa ve havaya duyarlı yapısı, zamanla renk bozulmalarına neden olmuştur (Gage, 2006).

Görsel 5. Bahar [Fresk], Varano a Stabia Villası, M.Ö. 15–60, Museo Archeologico Nazionale, Napoli, İtalya.

Pompei freskleri, Roma dönemine ait duvar resimlerinde, doğa manzaraları ve mitolojik figürler içinde yeşil sıklıkla kullanılmıştır (Görsel 5). Özellikle doğanın zenginliği ve bereketi vurgulayan bu eserlerde, yeşil arka planlarda öne çıkmaktadır. Verdigris, Roma döneminin en yaygın yeşil pigmenti olup, bakırın sirke buharına maruz kalmasıyla elde edilen bir bileşiktir. Bu pigment, duvar resimlerine parlaklık katarken, zamanla solabilir.

5.3. Bizans Dönemi (M.S. 330 – 1453)

Bizans döneminde yeşil, ruhani diriliş, uhrevî yaşam ve sonsuzlukla ilişkilendirilmiştir. Özellikle dini figürlerin, özellikle azizlerin giysilerinde ve mozaiklerde yeşil kullanımı yaygındı. Yeşil, cennetin ve kutsal bir dünyanın sembolü olarak kabul edilmiştir. Bizans mozaiklerinde kullanılan terre verte (yeşil toprak) ve doğal taşlardan elde edilen yeşil pigmentler, renklerin uzun ömürlü olmasını sağlamıştır (Gage, 2006). Aynı zamanda Bizans imparatorluğu için yeşil, güç ve otoritenin de bir sembolüydü.

Görsel 6. İmparator Jüstinyen ve Maiyeti [Mozaik], M.S. 547, San Vitale Bazilikası, Ravenna, İtalya.

Justinianus ve İmparatoriçe Theodora'nın Mozaikleri (San Vitale, Ravenna, M.S. 547) Bizans mozaiklerinde, Theodora ve Justinianus figürleri arasındaki yeşil tonlar, dünyevi gücü ve ruhani dirilişi simgeliyor (Görsel 6). Bizans döneminde kullanılan yeşil pigmentler, doğrudan doğal taşlardan elde edilmiş olup, sağlamlıkları sayesinde uzun süre renklerini korumuşlardır.

5.4. Gotik Dönem (12. – 14. Yüzyıl)

Gotik dönemde, yeşil renk özellikle cam vitraylarda ve el yazmalarında önemli bir yer tutmuştur. Vitraylarda doğayı simgeleyen figürler ve azizlerin giysilerinde yeşil, doğurganlık ve umudu simgeliyordu. Aynı zamanda Gotik dönemde, yeşil rengin çelişkisi de dikkat çeker; hem safiyet ve cennetin simgesi olarak kabul edilirken, hem de kıskanılacak arzuların rengi olarak negatif bir anlam taşırdı. Yeşil, Gotik el yazmalarında ve vitraylarda zengin detaylar ve simgesel anlamlar yaratmak için sıkça tercih edilmiştir (Finlay, 2002).

Görsel 7. Vitraylar, 12. yy, Chartres Katedrali, Fransa.

Chartres Katedrali Vitrayları (Fransa, 12. Yüzyıl): Gotik vitraylarda yeşil, doğa ve spiritüel temaların sembolü olarak kullanılmıştır (Görsel 7).

5.5. Rönesans Dönemi (14. – 16. Yüzyıl)

Rönesans dönemi, yeşilin kullanımında bir dönüm noktası yaratmıştır. Doğa gözlemi ve perspektif anlayışının ön plana çıkmasıyla, yeşil doğa manzaralarının yanı sıra figüratif çalışmalarda da sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. Leonardo da Vinci, Rafael ve Botticelli gibi sanatçılar, yeşil tonlarını derinlik yaratmak ve kompozisyonu dengelemek amacıyla kullanmışlardır. Yeşil, aynı zamanda Rönesans'ta doğanın ve insana ait duyguların betimlenmesinde önemli bir araç haline gelmiştir (Albers, 1975). Pigment olarak verdigris ve malakit kullanılmakla birlikte, yeşilin kimyasal kararsızlığı nedeniyle zamanla renk değişimleri gözlemlenmiştir.

Görsele 8. Botticelli, S., Venüs'ün Doğuşu [Tempera], 1485, Uffizi Galerisi, Floransa, İtalya.

Bu tablo, ressamın tempera (bir tür yumurta bazlı boya) ile çizdiği tablodur (Görsele 8). Tabloda, Venüs'ün bir kadın olarak denizden doğarak kıyıya çıkışı resmedilir. Yeşil tonları, doğa ve gençliğin simgesi olarak kullanılmış, aynı zamanda Venüs'ün giysisinde ise safiyetin ve ilahi güzelliğin ifadesi olmuştur.

5.6. Barok Dönemi (17. Yüzyıl – 18. Yüzyıl Başları)

Barok dönemi, dramatik anlatımın ve duygusal yoğunluğun ön planda olduğu bir sanatsal anlayışa sahipti. Bu dönemde, yeşil renk, özellikle doğa betimlemelerinde, pastoral sahnelerde ve figüratif anlatımlarda derinlik yaratmak amacıyla kullanılmıştır (Görsele 9). Caravaggio, Rubens ve Rembrandt gibi sanatçılar, yeşil tonlarını güçlü ışık-gölge kontrastlarıyla birleştirerek duygusal bir yoğunluk yaratmışlardır. Yeşil, sadece doğal ortamları değil, aynı zamanda insan figürlerinin ruh halini de simgeler hâline gelmiştir. Pigment olarak hâlâ verdigris ve terre verte kullanılsa da, bu dönemde yeşil pigmentlerinin daha dayanıklı ve kararlı hale gelmesi için farklı karışımlar geliştirilmiştir (Gage, 2006).

Görsele 9. Rubens, P. P., Psyche ve Jüpiter ile Manzara [Yağlıboya], 1610, Sanat Tarihi Müzesi, Viyana, Avusturya.

Psyche ve Jüpiter ile Manzara” başlıklı sanat eseri, saygın sanatçı Peter Paul Rubens'in yaklaşık 1610 tarihli bir eseridir. Tuval üzerine yağlı boya, dramatik ifadesi ve canlı detaylarıyla karakterize edilen Barok sanat hareketinin bir örneğidir. Antik Mısır'dan Barok Dönemi'ne kadar yeşil renk, sanat tarihinde her dönemde farklı anlamlar taşıyan ve kültürel bağlamda önemli roller üstlenen bir sembol haline gelmiştir. Yeşil, doğanın, yaşamın ve yeniden doğuşun simgesi olarak kullanılmış; aynı zamanda sanatsal ifade biçimlerini zenginleştiren ve estetik değer taşıyan bir renk olmuştur. Sanatçılar, yeşilin çeşitli tonlarını kullanarak, hem sembolik anlamları hem de estetik hedefleri gerçekleştirmişlerdir.

5.7.Romantizm Dönemi (18.Yüzyıl-19.Yüzyıl)

Bu dönem için seçilen örnekler, yeşilin doğa ve duygusal anlatım bağlamında kullanımını göstermek amacıyla belirlenmiştir.

Görsel 10. Constable, J., Saman Arabası (The Hay Wain) [Yağlıboya], 1821, National Gallery, Londra, Birleşik Krallık.

1821'de tamamladığı, İngiliz Suffolk ve Essex kontlukları arasındaki Stour Nehri üzerindeki kırsal bir manzarayı tasvir eden bir tablodur. İngiliz manzara ressamı Constable, yeşil tonlarını doğanın sakinliğini ve doğallığını tasvir etmek için kullanmıştır. "The Hay Wain" tablosu, yeşilin geniş alanlar ve gökyüzüyle birleştiği görsel bir şölen sunar (Görsel 10). İngiliz manzara geleneğinde doğayı yücelten bir resimdir. Yeşil, doğa, huzur, yaşam ve yenilenme gibi anlamlar taşıdığı için resim sanatında da oldukça önemli bir renk olmuştur.

5.8.Post- Empresyonizm (1886 – 1905)

Romantizm'den sonraki örnek olarak Post-Empresyonizmin seçilmesindeki amaç, yeşilin doğanın dinamizmi ve enerjisi ile ilişkisini göstermektir.

GörSEL 11. van Gogh, V., Gelincikli Tarla (The Green Wheat Field)
[Yağlıboya], 1889, Bern Sanat Müzesi, Bern, İsviçre.

Vincent van Gogh'un “Yeşil Buğday Tarlası” adlı tablosudur (GörSEL 11). Yeşil tonları özellikle doğanın canlılığını ve enerjisini yansıtarak dikkat çeker. Yeşilin birçok tonunu kullanarak, doğadaki değişimleri ve enerjiyi vurgulamıştır. Van Gogh, yeşili güçlü bir şekilde kullanarak doğanın dinamikliğini ve dönüşümünü gösterir.

5.9. Amerikan Modernizmi (1910 – 1945)

Modern ve soyut yaklaşımın renk kullanımındaki etkisini göstermek amacıyla Amerikan Modernizmi örnek alınmıştır.

GörSEL 12. O'Keeffe, G., Mavi ve Yeşil Müzik (Blue and Green Music), 1921,
Chicago Sanat Enstitüsü, Chicago, ABD.

O'Keeffe'in soyut eserinde, yeşil tonları müziği ve duygusal ifadeyi simgeler. Bu tablo, renklerin ve şekillerin müzikal bir anlatıma dönüştüğü bir örnektir (GörSEL 12). Soyut sanatın ve doğayla bağlantılı renklerin bir arada işlendiği, duyguların ve hislerin renklerle ifade bulduğu bir tablodur.

5.10. Post-Modernizm ve 20. Yüzyıl Sonrası (1945 – 2000)

Post-Modernizm dönemi, renk kullanımında deneysel ve kavramsal yaklaşımların ön plana çıktığı bir evreyi temsil etmektedir. Seçilen örnekler, yeşilin artık sadece doğa veya duygusal

anlatım değil, aynı zamanda toplumsal, kültürel ve kavramsal mesaj iletiminde bir araç olarak kullanımını göstermek amacıyla belirlenmiştir.

Görsel 13. Warhol, A. (1962). *Green Coca-Cola Bottles* [Serigrafi]. Özel koleksiyon / The Museum of Modern Art (MoMA), New York, ABD.

Warhol'un çalışması, yeşili ticari nesneler üzerinden toplumsal eleştiri ve popüler kültür bağlamında kullanır (Görsel 13). Yeşil, burada doğadan koparılmış, kavramsal bir mesajı taşıyan renk olarak öne çıkar ve Post-Modernist yaklaşımın renk kullanımındaki çok katmanlılığını örnekler.

SONUÇ

Bu çalışma, yeşil rengin tarihsel kökeninden başlayarak etimolojik gelişimi, pigment üretim süreçleri ve kültürel temsilleri üzerinden çok katmanlı bir analiz sunmuştur. Doğal mineraller, bitkisel kaynaklar ile kimyasal ve sentetik pigmentler aracılığıyla yeşilin elde edilme süreçleri, tarihsel bağlamda teknik ve malzeme temelli bir perspektifle ele alınmıştır. Ayrıca, yeşilin farklı dönemlerdeki renk karışım yöntemleri yoluyla oluşumu detaylandırılarak, üretim teknolojilerinin kültürel yansımaları irdelenmiştir. Yeşilin evrensel sembolizmi kapsamında; kültürel, dini, psikolojik ve politik boyutlarda kazandığı anlamlar incelenmiş, İslamiyet ve Hristiyanlık inancında yeşilin kutsal bağlamdaki temsilleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Renk psikolojisi açısından ise yeşilin insan duyu dünyası ve fizyolojik tepkiler üzerindeki etkileri ortaya konulmuştur. Sanat tarihi ekseninde, Antik Mısır'dan Bizans'a, Gotik, Rönesans ve Barok dönemlere kadar uzanan süreçte yeşilin estetik, ikonografik ve sembolik kullanımları analiz edilmiştir. Sonuç olarak yeşil renk; tarih boyunca sadece bir pigment değil, kültürel kimliklerin, inanç sistemlerinin, psikolojik algıların ve sanatsal anlatıların güçlü bir temsil unsuru olarak varlık göstermiştir. Yeşilin üretim tekniklerinden kültürel temsillerine, dini sembolizmden psikolojik etkilerine kadar geniş bir yelpazede, tarih boyunca değişen anlam katmanlarıyla varlığını sürdürmüş çok boyutlu kültürel bir göstergedir.

Bu çalışma, yeşil rengin hem maddi hem de manevi yönlerinin nasıl iç içe geçtiğini göstermiş ve renk olgusunun toplumsal, sanatsal ve düşünsel tarih içerisindeki yerini daha iyi anlamamıza katkı sağlamıştır.

EXTENDED ABSTRACT

This study offers an extensive and interdisciplinary examination of the color green by addressing its historical, cultural, artistic, religious, and psychological dimensions within a comprehensive theoretical framework. Rather than treating color merely as a visual or aesthetic phenomenon, the research approaches green as a complex cultural construct whose meanings have evolved through time in relation to social structures, belief systems, artistic practices, and human perception. By integrating perspectives from art history, cultural studies, color theory, theology, and psychology, the study aims to reveal how green has transformed from a material pigment into a multilayered symbolic and ideological indicator.

In the first phase of the study, a foundational theoretical framework concerning the concept of color is established. Color is examined not only as a physical attribute perceived through light and vision but also as a culturally mediated phenomenon shaped by historical context, language, symbolism, and collective memory. A comprehensive literature review is conducted to analyze how color influences social, cultural, and individual perception, emphasizing the role of color in meaning-making processes. Within this framework, the etymological origins of the color green are examined in detail, tracing its linguistic roots across different cultures and languages. The study reveals how the semantic field of green has undergone significant transformations throughout history, shifting in meaning according to environmental conditions, religious beliefs, and socio-political structures. These transformations are presented through a chronological approach that situates green within broader historical narratives.

The second stage of the study focuses on the processes through which the color green has been obtained and produced across different historical periods. From a material and technical perspective, the research examines production methods ranging from natural mineral pigments and plant-based dyes to chemically synthesized and industrial pigments. The study analyzes the types of green pigments used in various historical eras, their chemical compositions, production techniques, and practical limitations. Particular attention is given to how these pigments affected artistic practices, including durability, tonal variation, and symbolic usage in works of art. By presenting concrete examples from different geographical regions and cultural environments, the study demonstrates how material conditions directly influenced the visual and symbolic presence of green in artistic production.

A significant part of the research is devoted to the universal symbolism of green, which is evaluated through cultural, religious, social, and psychological perspectives. The study highlights that despite cultural variations, green has consistently been associated with concepts such as nature, fertility, renewal, growth, and life. Within the religious context, the symbolic meanings of green are examined in detail, with a particular focus on Islam and Christianity. Through the analysis of sacred texts, theological interpretations, rituals, and artistic representations, the study explores how green has been identified with concepts such as paradise, resurrection, hope, abundance, and divine harmony. In Islam, green is closely associated with heaven and spiritual purity, while in Christianity it is often linked to rebirth, eternal life, and sacred renewal. These symbolic associations are analyzed in the light of historical and theological sources, revealing both convergences and distinctions between the two belief systems.

Beyond religious symbolism, the study also examines the ideological and political uses of green in social and public spheres. Green has frequently functioned as a marker of identity, ideology, and collective belonging in different historical and geographical contexts. Through selected case studies, the research explains how green has been employed as a symbolic tool in political movements, national identities, and environmental discourses. These examples demonstrate that green operates not only as a color but also as a visual language capable of conveying ideological meanings and shaping social narratives.

Within the framework of color psychology, the study incorporates scientific research on the perceptual and emotional effects of green on human psychology. Drawing on empirical studies from psychology and neuroscience, the research highlights the calming, balancing, and restorative effects of green on individuals' emotional states. Green is shown to reduce stress, enhance concentration, and promote psychological well-being, which helps explain its frequent use in therapeutic environments, urban design, and contemporary visual culture. These findings are supported by academic sources and integrated into the broader cultural analysis of the color.

In the art historical dimension of the study, the use of green is examined across a broad temporal spectrum, beginning with Ancient Egypt and extending through Ancient Greece and Rome, Byzantium, the Gothic period, the Renaissance, and the Baroque era. For each period, green is analyzed in relation to prevailing aesthetic ideals, technical possibilities, and cultural codes. Iconographic analyses of prominent artworks are presented to illustrate how green functioned symbolically and visually within different artistic traditions. The study demonstrates that green's meaning in art was never static; instead, it continuously adapted to changing artistic conventions, religious doctrines, and material technologies.

In conclusion, this article presents a holistic and multi-layered perspective on the color green, encompassing pigment chemistry, cultural representation, religious symbolism, psychological effects, and artistic expression. By adopting an interdisciplinary approach, the study reveals how green has evolved beyond being merely an aesthetic element and has become a powerful cultural indicator embedded in historical processes. The research contributes to a deeper understanding of color as a dynamic agent in visual culture and emphasizes the significance of green as a key element in the construction of meaning across time and disciplines.

KAYNAKÇA

- Akyüz, H. (2014). Hz. Peygamber'in hadislerinde renklerin dili. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 41, 373–397.
- Ahundova, S. (2020). Yeşil rengin kültürel ve sembolik anlamları. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 7(10), 325–336.
- Albers, J. (1975). *Interaction of color*. Yale University Press.
- Ashford, D. (2004). *Pigments and their application in art and industry*. Art Press.
- Ball, P. (2001). *Bright earth: Art and the invention of color*. University of Chicago Press.
- Barroso, R. (2017). Green pigments in history: The use of malachite in ancient funerary contexts. *Journal of Cultural Heritage*, 26, 1–8. <https://doi.org/10.1016/j.culher.2017.01.005>
- Bible Study.org. (t.y.). Meaning of color green in the Bible. <https://www.biblestudy.org>
- Briggs, D. (2012, November). 6.1 Mixing paints. *The dimensions of color*. <http://www.huevaluechroma.com/061.php>
- Bruce-Mitford, M. (1996). *Jewellery*. British Museum Press.
- Budrina, L. (2011, January). Малахитовые залы Петербурга, России, Европы... *Блистательный Петербург*.
- Budrina, L. (2013). La produzione in malachite dei Demidov. In L. Tonini (Ed.), *I Demidoff fra Russia ve Italia: Gusto e prestigio di una famiglia in Europa dal XVIII al XX secolo* (pp. 151–176). Leo S. Olschki.
- Budrina, L. (2020). *Malahitovaya diplomatiya [Malachite diplomacy]*. Kabinetnyy Uchenyy.
- Budrina, M. (2020). *The Tazza: The largest malachite object in North America*. Linda Hall Library.
- Çağlarca, S. (2018). *Renk ve armoni kuralları*. İnkılap Kitabevi.
- Dauthenay, H. (1905). *Répertoire de couleurs pour aider à la détermination des couleurs des fleurs, des feuillages et des fruits* (Vol. 2). Librairie Horticole.
- De la Roja, J. M., San Andrés, M., Cubino, N. S., & Santos-Gómez, S. (2007). Changes in the colorimetric properties of copper verdigris pictorial films depending on preparation and binding media. *Color Research and Application*, 32(5), 414. <https://doi.org/10.1002/col.20311>
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2023). *Kur'an-ı Kerim meali*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Eastaugh, N., Walsh, V., Chaplin, T., & Siddall, R. (2004). *Pigment compendium: A dictionary of historical pigments*. Elsevier Butterworth-Heinemann.
- Ebu Davud. (1992). *Sünen-i Ebu Davud* (A. Davudoğlu, Çev.). Şamil Yayınları.
- Eczacıbaşı, S. (1997). *Renkler: Kültürlerarası bir sözlük*. Eczacıbaşı Kültür Sanat Yayınları.
- Finlay, V. (2002). *Color: A natural history of the palette*. Random House.
- Finlay, V. (2007). *Renkler: Boya kutusunda yolculuklar* (K. Emiroğlu, Çev.). Dost Kitabevi.
- FitzHugh, E. W. (Ed.). (2012). *Artists' pigments: A handbook of their history and characteristics* (Vol. 3). Oxford University Press.
- Gage, J. (2006). *Color and culture: Practice and meaning from antiquity to abstraction*. Thames & Hudson.
- Gençaydın, Z. (1993). *Sanat eğitimi*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Gettens, R. J., & Stout, G. L. (1966). *Painting materials: A short encyclopaedia*. Dover Publications.
- Greenpeace. (t.y.). <https://www.greenpeace.org/international/>
- Hashempour, L., & Taghizadeh Sapchi, A. (2015). Kütüphanelerin iç mekân tasarımına yönelik renk etkileri. *Elektronik Çağda İçerikten Mimariye Kütüphaneler*, 1–3 Ekim 2015, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Haşimî, A. M. (1990). *El-elvân fi'l-Kur'âni'l-Kerîm [Kur'an-ı Kerim'de renkler]*. Dârü İbn Hazm.
- Hazırlar, M. A. (2004). *Halk kütüphanelerinde iç mimari* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Hill, J. (2010). Meaning of green in ancient Egypt. *Ancient Egypt Online*. <https://ancientegyptonline.com>
- Jones, M. L. (2002). Chromatic symbolism in world languages: The case of green. *Journal of Cultural Linguistics*, 8(3), 45–62.
- Karasar, N. (2004). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.

- Keller, H. (1994). *Color and culture: A study of green in historical perspective*. Routledge.
- Langhals, H., & Bathelt, D. (2003). Restoration of the Terracotta Army polychromy: A chemical challenge. *Angewandte Chemie International Edition*, 42(46), 5676–5681. <https://doi.org/10.1002/anie.200301633>
- Mehmet, İ. (2005). *Sizin renkleriniz*. Bir Harf Yayınları.
- Metropolitan Sanat Müzesi. (2021, April 25). Monumental vase stonework: Early 19th century; base and mounts: 1819. <https://www.metmuseum.org>
- Newman, R. (1997). Chromium oxide greens. In E. W. FitzHugh (Ed.), *Artists' pigments: A handbook of their history and characteristics* (Vol. 3, pp. 275–293). National Gallery of Art.
- Ocvirk, O. G., Stinson, R. E., Wigg, P. R., Bone, R. O., & Cayton, D. L. (2015). *Sanatın temelleri* (N. B. Kuru & A. Kuru, Çev.). Karakalem Kitabevi.
- Pastoureaux, M. (2005). *Mavi: Bir rengin tarihi* (İ. M. Uysal, Çev.). İmge Kitabevi. (Orijinal çalışma yayımlandı 2000)
- Pastoureaux, M. (2008). *Green: The history of a color*. Princeton University Press.
- Per, M. (2012). Renk teorilerine tarihsel bir bakış. *Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, 8, 17–26.
- Temizsoylu, N. (1987). *Renk ve resimde kullanımı*. Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları.
- Thomas, D. L., & Pavitt, W. T. (1922). *The book of talismans, amulets and zodiacal gems* (2nd ed.). Rider & Company.
- Tirmizî. (1992). *Sünen-i Tirmizî* (A. Davudoğlu, Çev.). Şamil Yayınları.

GÖRSEL KAYNAKÇA LİSTESİ

- Görsel 1: Thomire, P. P. (1819). *Demidov Vazosu* [Vazo]. Metropolitan Sanat Müzesi, New York, Amerika Birleşik Devletleri. <http://surbhigems.com/malachite-stone/use-of-malachite-stone/>
- Görsel 2: Bilinmeyen sanatçı. (t.y.). *Tazza* [Malakit Tabağı]. Kışlık Saray (Ermitaj Müzesi), St. Petersburg, Rusya. <https://tr.pinterest.com/pin/69031806758427010/>
- Görsel 3: Bilinmeyen sanatçı. (M.Ö. 17.000). *Lascaux Mağarası Duvar Resimleri* [Mağara Resmi]. Lascaux Mağarası, Montignac, Fransa. <https://turuncudergi.com/dunyanin-en-eski-duvar-resimleri-bu-magarada-bulundu-lascaux/>
- Görsel 4: Bilinmeyen sanatçı. (t.y.). *Osiris Heykelciği* [Heykel]. Kahire Mısır Müzesi, Kahire, Mısır. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Osiris>
- Görsel 5: Bilinmeyen sanatçı. (M.Ö. 15-60). *Bahar (Flora)* [Fresk]. Ulusal Arkeoloji Müzesi, Napoli, İtalya. [https://www.meisterdrucke.com.tr/fine-art-baski/Roman/1021520/Roma-Sanati:-""-Bahar""-Flora-%28Flora%29-çiçek-toplama.html](https://www.meisterdrucke.com.tr/fine-art-baski/Roman/1021520/Roma-Sanati:-)
- Görsel 6: Bilinmeyen sanatçı. (M.S. 547). *İmparatoriçe Theodora ve Maiyeti* [Mozaik]. San Vitale Bazilikası, Ravenna, İtalya. <https://anamed.ku.edu.tr/bizansin-unutulmaz-asiklari-theodora-ve-justinyen/>
- Görsel 7: Bilinmeyen sanatçı. (t.y.). *Sainte-Chapelle Vitrayları* [Vitray]. Sainte-Chapelle, Paris, Fransa. <https://www.sanathukukuenstitusu.com/post/tanrı-isigiyla-boyanmis-sanat-vitray>
- Görsel 8: Botticelli, S. (1485). *Venus'ün Doğuşu* [Tuval üzerine tempera]. Uffizi Galerisi, Floransa, İtalya. https://tr.wikipedia.org/wiki/Venus%27ün_Doğuşu_%28Botticelli%29
- Görsel 9: Rubens, P. P. (1610). *Psyche ve Jüpiter ile Manzara* [Panel üzerine yağlıboya]. Windsor Kalesi (Royal Collection), Windsor, Birleşik Krallık. <https://www.artchive.com/artwork/landscape-with-psyche-and-jupiter-peter-paul-rubens-c-1610/>
- Görsel 10: Constable, J. (1821). *Saman Arabası* [Tuval üzerine yağlıboya]. National Gallery, Londra, Birleşik Krallık. https://en.wikipedia.org/wiki/The_Hay_Wain
- Görsel 11: Gogh, V. V. (1889). *Akıl Hastanesinin Arkasındaki Yeşil Buğday Tarlası* [Tuval üzerine yağlıboya]. Ulusal Sanat Galerisi, Washington D.C., ABD. <https://www.vincentvangogh.org/the-green-wheat-field-behind-the-asylum.jsp>
- Görsel 12: O'Keeffe, G. (1921). *Mavi ve Yeşil Müzik* [Tuval üzerine yağlıboya]. Art Institute of Chicago, Chicago, ABD. https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Blue_and_Green_Music_by_Georgia_O%27Keeffe,_1921.jpg
- Görsel 13: Warhol, A. (1962). *Green Coca-Cola Bottles* [Tablo]. Whitney Museum of American Art, New York, ABD. <https://whitney.org/collection/works/3253>